

Lagutskottets betänkande

1999/2000:LU18

Immaterialrättsliga frågor

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet ett tjugotal motionsyrkanden från allmänna motionstiden 1999 på immaterialrättens område. Yrkandena gäller skyddet för immateriella rättigheter, patent, biotekniska uppfinningar, upphovsrätten i informationssamhället, inskränkningar i upphovsrätten och s.k. arenarätt.

I ärendet har inkommit två skrivelser, en från Bonus Presskopia och en från Sveriges Industriförbund. Bonus Presskopia har också tillsammans med Läromedelsförfattarnas Förening, Sveriges Författarförbund och Föreningen Svenska Läromedelsproducenter inför utskottet framfört sina synpunkter.

Utskottet avstyrker bifall till samtliga motionsyrkanden.

Till betänkandet har fogats sex reservationer och två särskilda yttranden.

Motionerna

1999/2000:L801 av Kjell Eldensjö (kd) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skyndsamt införande av bruksmodellskydd.

1999/2000:L802 av Inga Berggren och Henrik S Järrel (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att upphovsrätten inte kränks,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att återkomma med förslag till åtgärder mot kränkningar av upphovsrätten.

1999/2000:L803 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige bör verka för att EG-direktivet om patent på biotekniska uppfinningar rivs upp,

2. att riksdagen begär att regeringen verkar för en internationell konvention mot patent på livsformer enligt vad i motionen anförts.

1999/2000:L804 av Ingvar Svensson (kd) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utredning av s.k. arenarättigheter för idrottsarrangörer.

1999/2000:L805 av Eskil Erlandsson m.fl. (c, fp) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i upphovsrättslagen att undantag kan medges för ideella organisationer,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om representanter i STIM:s styrelse.

1999/2000:L806 av Stig Rindborg m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär en kartläggning av omfattningen av den kopiering som äger rum för enskilt bruk,
2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring rörande 12 § upphovsrättslagen angående kopiering för enskilt bruk.

1999/2000:L807 av Carina Hägg (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att man bör se till att kravet på engelska vid patentansökningar inte utgör ett hinder för patentansökningar.

1999/2000:L808 av Sofia Jonsson (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en fullständig patentdatabas,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förenklade patent och likställighet med t.ex. författare, konstnärer och musiker vad gäller upphovsmannarätten.

1999/2000:U512 av Marianne Andersson m.fl. (c) vari yrkas

17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om biotekniken och patent på liv.

1999/2000:Kr317 av Elisabeth Fleetwood m.fl. (m) vari yrkas

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om det upphovsrättsliga skyddet.

1999/2000:T210 av Johnny Gylling m.fl. (kd) vari yrkas

51. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om upphovsrättsskyddet,
52. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om piratkopiering.

1999/2000:T717 av Bo Lundgren m.fl. (m) vari yrkas

18. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om det fortsatta arbetet med EG-direktivet om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationsområdet.

1999/2000:MJ222 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari yrkas

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ompröva den svenska regeringens inställning vad gäller direktivet om patent på bioteknologiska uppfinningar.

1999/2000:MJ513 av Dan Ericsson m.fl. (kd) vari yrkas

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att patent på liv ej skall vara möjligt.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om patentskydd för enklare uppfinningar.

1999/2000:N382 av Yvonne Ruwaida och Mikael Johansson (mp) vari yrkas

9. att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige skall arbeta för att kravet på patent på liv helt bör utgå ur TRIPS-avtalet.

1999/2000:N384 av Alf Svensson m.fl. (kd) vari yrkas

13. att riksdagen hos regeringen begär förslag om åtgärder för patentskydd för enklare uppfinningar.

Utskottet

Skyddet för immateriella rättigheter

Immaterialrätt är den sammanfattande beteckningen för ett antal olika regler som skyddar intellektuella prestationer och kännetecken mot obehörigt utnyttjande. I huvudsak innebär de olika immaterialrättsliga reglerna – både i Sverige och i andra länder – att den som skapat en skyddad produkt eller utfört en skyddad prestation har ensamrätt att dra ekonomisk nytta av produkten eller prestationen. Ensamrätten kan avse olika slags utnyttjande av en prestation, såsom tillverkning, försäljning eller uthyrning, och rättighetshavaren kontrollerar i princip all användning av skyddsobjektet.

Immaterialrätten brukar delas in i upphovsrätt och industriellt rättsskydd. Till det industriella rättsskyddet hör patenträtt, känneteckensrätt, mönsterrätt och växtförädlarrätt. Patenträtt gäller för nya uppfinningar som kan utnyttjas industriellt. Känneteckensrätt brukar användas som en övergripande beteckning för varumärkesrätten, firmarätten och andra rättsskydd för individualiseringsmedel. Mönsterskydd gäller utseendet (designen) på en produkt, antingen det betingas av estetiska skäl eller nyttoskäl. Växtförädlarrätt skyddar nya växtsorter som skapas genom förädling eller på annat sätt. I utländsk rätt finns ytterligare en form för att skydda en varus tekniska användbarhet. Denna skyddsform benämns i regel bruksmodellskydd.

Mellan upphovsrätten och det industriella rättsskyddet finns två grundläggande skillnader. Den ena är att upphovsrätten skyddar det sätt på vilket en idé omsatts i verkligheten och inte själva idén. Patentskydd, skydd för varumärken, mönsterskydd och växtförädlarrätt skyddar däremot idén som sådan. Den andra skillnaden är att upphovsrätt uppkommer så fort den skyddade prestationen utförts, medan patent, mönster- och växtförädlarrätt i princip förutsätter ett registreringsförfarande. Varumärken intar en särställning genom att skydd kan uppkomma både genom registrering och genom faktisk användning.

Den ensamrätt som följer med det immaterialrättsliga skyddet är tidsbegränsad. Enligt reglerna i Sverige gäller upphovsrätten under 70 år räknat från upphovsmannens död eller beträffande vissa prestationer under 50 år från det prestationen utfördes. Patentskyddet räknas från den dag ansökan görs om registrering. I Sverige sträcker sig skyddstiden 20 år framåt i tiden.

Mönsterskyddet räknas också från ansökningsdagen och gäller under fem år, men tiden kan förlängas upp till tio år. I växtförädlarrättslagen är skyddstiden 25 år utom för potatis, vin och träd där skyddstiden är 30 år. Varumärken har en i princip obegränsad skyddstid så länge de används. En registrering gäller dock bara under tio år men kan förnyas ett obegränsat antal gånger.

Ensamrätten kan också vara inskränkt på olika sätt. Särskilt på det upphovsrättsliga området finns det åtskilliga regler som begränsar upphovsmannens ensamrätt. Ett exempel på en sådan inskränkning är att privatpersoner som huvudregel har rätt att kopiera skyddade verk för enskilt bruk.

Inom ramen för Världshandelsorganisationen (World Trade Organization, WTO) har slutits ett internationellt avtal om handelsrelaterade aspekter av immaterialrätter (TRIPS-avtalet). De immateriella rättigheter som avses med avtalet är bl.a. upphovsrätten, patenträtten och varumärkesrätten. Till TRIPS-avtalet är mer än 130 länder anslutna, och Sverige är bundet av avtalet genom sin anslutning till WTO. Avtalet innehåller särskilda bestämmelser för att säkerställa skyddet för immaterialrätterna, normer för rättigheternas utformning och omfattning samt verkställighetsregler. Vidare ingår procedurbestämmelser, regler för tvistlösning, övergångsbestämmelser och en reglering av vissa institutionella frågor.

De svenska bestämmelserna på det immaterialrättsliga området finns i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, lagen (1992:1685) om skydd för kretsmönster för halvledarprodukter, patentlagen (1967:837), varumärkeslagen (1960:644), kollektivmärkeslagen (1960:645), firmalagen (1974:156), mönsterskyddslagen (1970:485) och växtförädlarrättslagen (1997:306).

Den som utan rättighetshavarens samtycke vidtar någon åtgärd som omfattas av ensamrätten begår ett immaterialrättsligt intrång. Ensamrätterna skyddas genom ett system av olika sanktioner av såväl straff- som civilrättslig karaktär, och för samtliga former av immaterialrättsintrång kan sålunda straff- och skadeståndsansvar komma i fråga. Vidare kan en domstol besluta om vissa skyddsåtgärder och säkerhetsåtgärder.

I två motioner begärs en förstärkning av det immaterialrättsliga skyddet. Inga Berggren och Henrik S Järrel (båda m) framhåller i motion L802 att konsthantverkare, särskilt tillverkare av brukskonst, ofta får sina verk plagierade. Samtidigt är den lagstiftning som skall skydda upphovsmännen enligt motionärerna alltför svårtillämpad och svårkontrollerad för att ta till vara uphovsmännens rättigheter på ett bra sätt. Motionärerna begär tillkännagivanden om vikten av att upphovsrätten inte kränks och om åtgärder mot sådana kränkningar (yrkandena 1 och 2).

Johnny Gylling m.fl. (kd) anför i motion T210 att en stor del av de dataprogram som används i Sverige är piratkopierade. Så är fallet även inom den offentliga sektorn där det enligt motionärerna förekommer att piratkopierade programvaror används. Motionärerna begär ett tillkännagivande om vikten av att komma till rätta med den illegala användningen av programvaror (yrkande 52).

Utskottet har inte någon annan uppfattning än motionärerna om betydelsen av att upphovsrätten inte kränks och att piratkopiering, så långt det är möj-

ligt, beivras. Frågeställningarna är också föremål för uppmärksamhet i EU. I oktober 1998 avlämnade EG-kommissionen en grönbok om bekämpning av varumärkesförfalskning och pirattillverkning på den inre marknaden, KOM (98) 589. Kommissionens avsikt är att lägga fram en handlingsplan på ifrågavarande område.

Inför ett ställningstagande till de nu aktuella motionerna bör påpekas att riksdagen våren 1994 beslutade om väsentligt skärpta åtgärder mot intrång i de immateriella ensamrätterna (prop. 1993/94:122, bet. LU17). Genom beslutet, som innebar ändringar i varumärkeslagen, upphovsrättslagen, patentlagen, mönsterskyddslagen, växtförädlarrättslagen, firmalagen och lagen om kretsmönster i halvledarprodukter, har domstolarna nu möjligheter att vid vite förbjuda fortsatt intrång inom hela det immaterialrättsliga området. Genom ändringar av skadeståndsbestämmelserna på det industriella rättsskyddets område har rättighetshavarnas ställning vid intrång förstärkts. Därutöver infördes genomgående regler som innebär att ersättning skall betalas för utnyttjande av ensamrätten och för den ytterligare skada som intrånget kan ha medfört. Skadeståndets storlek kan bestämmas med hänsyn till omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse. Också straffbestämmelserna ändrades år 1994 så att intrång som begås av grov oaktsamhet är straffbara även på det industriella rättsskyddets område. Vidare höjdes maximistraffet för intrång i de industriella ensamrätterna från fängelse i sex månader till fängelse i två år. Till detta kommer att det samtidigt infördes regler om straff för försök och förberedelse till intrång i nämnda rättigheter. De privaträttsliga säkerhetsåtgärderna på varumärkes-, växtförädlar- och firmarättens områden förstärktes i så måtto att också apparater, redskap m.m. som använts vid olovlig tillverkning utan att själva vara föremål för rättsskyddet kan bli föremål för säkerhetsåtgärder. Den nya lagstiftningen trädde i kraft den 1 juli 1994.

För att ytterligare motverka det ökande olovliga kommersiella utnyttjandet av andras verk, produkter och varumärken beslutade riksdagen hösten 1998 om en ny skyddsåtgärd – intrångsundersökning – vid immaterialrättsintrång (prop. 1998/99:11, bet. LU5). Åtgärden innebär att en rättighetshavare i ett civilrättsligt förfarande kan begära att det görs en undersökning för att säkra bevis hos någon som på goda grunder misstänks ha gjort ett intrång i en immateriell rättighet. Ett beslut om intrångsundersökning skall fattas av allmän domstol och verkställas av kronofogdemyndigheten. Bestämmelserna om intrångsundersökning, som tagits in i upphovsrättslagen, varumärkeslagen, patentlagen, mönsterskyddslagen, firmalagen, lagen om skydd för kretsmönster för halvledarprodukter och växtförädlarrättslagen, trädde i kraft den 1 januari 1999.

År 1998 beslutade riksdagen en ändring i lagen (1994:1552) om tullkontroll av varumärkesintrång m.m. som gör det möjligt för tullmyndigheten att lämna ut vissa namn- och adressuppgifter till innehavaren av ett varumärke, av en upphovsrätt eller närstående rättighet eller av en mönsterrätt i syfte att förhindra att förfalskade eller pirattillverkade varor kommer ut på marknaden.

På hela det immaterialrättsliga området har Sverige samma skydd för ensamrätter som många andra europeiska länder, och man har fått till stånd ett

så gott som enhetligt sanktionssystem på hela det immaterialrättsliga området. Enligt utskottets mening finns för närvarande inte skäl för något riksdagens initiativ till ytterligare skärpt lagstiftning på ifrågavarande område. Utskottet avstyrker därför bifall till motionerna L802 yrkandena 1 och 2 samt T210 yrkande 52.

Patent

Gällande regler i patentlagen innebär att den som gjort en ny uppfinning kan få ensamrätt att utnyttja uppfinningen yrkesmässigt genom patent. Patent kan meddelas på ett förfarande, t.ex. ett nytt produktionssätt, eller på en produkt som sådan, exempelvis ett nytt läkemedel. Som allmänna förutsättningar för patenterbarhet gäller att uppfinningen, förutom att den skall vara ny, väsentligen skall skilja sig från vad som tidigare är känt samt att den skall kunna utnyttjas industriellt och vara reproducerbar, vilket innebär att uppfinningen skall ha sådan karaktär att den avsedda effekten med säkerhet kan uppnås vid ett upprepat utövande av uppfinningen.

Den ensamrätt att utnyttja en uppfinning som patentskyddet ger innehavaren är avsedd att stimulera forskning och utvecklingsarbete. Uppfinnare kan räkna med att under skyddstiden utan konkurrens kunna marknadsföra uppfinningen eller på annat sätt exploatera den ekonomiskt. Häri ligger också ett allmänt intresse. Mot de intressen som sålunda bär upp patentskyddet står samhällets intresse av att det inte skapas ett alltför långtgående monopol när det gäller att dra nytta av en uppfinning. Ensamrätten har därför begränsats i tiden. Vidare finns möjlighet att under vissa förutsättningar genom tvångslicens ge tredje man rätt att, utan hinder av ett patent, mot ersättning till patenthavaren utnyttja den patentskyddade uppfinningen. Som exempel kan nämnas möjligheten till tvångslicens vid underlåtet utövande av en patenterad uppfinning.

Patent söks i Sverige hos Patent- och registreringsverket (PRV), som granskar varje ansökan som kommer in till myndigheten. Vid granskningsförfarandet skall utrönas huruvida det föreligger hinder mot bifall till ansökningen med hänsyn till patentlagens bestämmelser. En väsentlig del av granskningen avser frågan huruvida uppfinningen är ny och fyller kravet på uppfinningshöjd. Om förutsättningarna för patent är uppfyllda, dvs. om ansökningen är fullständig och PRV gör bedömningen att det inte finns några hinder mot patent, skall sökanden underrättas om att patent kan meddelas. Sedan sökanden betalt en särskild avgift, meddelandavgift, skall patentmyndigheten bifalla ansökningen och kungöra beslutet. När beslutet har kungjorts är patent meddelat. Därefter vidtar det s.k. invändningsförfarandet då envar har möjlighet att göra invändningar mot ett meddelat patent. Framförda invändningar kan under vissa närmare angivna förutsättningar leda till att ett meddelat patent upphävs. Förfarandet vid PRV är tämligen tidskrävande, och det tar i genomsnitt omkring tre år från det att en patentansökan ges in till dess att patent meddelas. Antalet ansökningar uppgår för närvarande till knappt 5 000 per år, varav omkring 2 700 bifalls.

Oftast företräds sökanden i patentärenden av ombud, om det inte är fråga om ett större företag med egen patentavdelning. Ett patentombud bistår upp-

finnaren bl.a. med att formulera ansökan och göra förberedande nyhetsundersökningar. När patent har meddelats kan patentombudet bistå med att hålla patentet vid liv genom att betala in årsavgifter och att hjälpa till med upprättandet av licensavtal m.m.

Ett patent som meddelas av nationell patentmyndighet blir gällande endast i den staten. En uppfinnare som önskar få patentskydd i flera länder måste alltså i princip söka patent i varje land. Genom den europeiska patentkonventionen (EPC) har skapats en ordning som medger att en patentansökan samtidigt kan erhålla patentskydd i flera länder, s.k. europeiskt patent. Sådant patent meddelas av det europeiska patentverket (EPO) som har sitt säte i München. Patentkonventionen, som innehåller en fullständig reglering av förutsättningarna för att få europeiskt patent och handläggningsordningen vid det europeiska patentverket, trädde i kraft år 1977 och har tillträtts av Sverige och ett flertal andra europeiska stater. I den svenska patentlagen har tagits in de särskilda regler som föranletts av tillträdet. En viss anpassning av de svenska patentreglerna till konventionens bestämmelser har också skett.

Fördelarna med Europapatentet har ansetts vara flera. Endast en ansökan behöver ges in, ansökan görs på ett enda språk – engelska, tyska eller franska – och kostnaden är lägre än för en ansökan som avser tre separata länder.

År 1989 undertecknade EG:s medlemsstater en överenskommelse om gemenskapspatent. Avtalet innebär att det skall vara möjligt för en uppfinnare att ansöka centralt om patent som blir gällande i samtliga medlemsländer. Det är alltså i huvudsak samma uppbyggnad av systemet som i den europeiska patentkonventionen, men vissa skillnader finns. Överenskommelsen har hittills ratificerats av sju medlemsländer, och om återstående fem länder som undertecknat avtalet ratificerar kan frågan om ett tillträde för bl.a. Sverige aktualiseras.

I flera motioner förespråkas olika åtgärder för att förbättra villkoren och underlätta för uppfinnare och innovatörer.

Carina Hägg (s) påpekar i motion L807 att engelska oftast är det språk som används vid ansökan om ett internationellt patent. Språkravet kan emellertid enligt motionären utgöra ett hinder för den som vill ansöka om patent, och i motionen begärs ett tillkännagivande om att krav på översättning av patentansökningar till engelska inte får bli ett hinder för innovatörerna.

Per Westerberg m.fl. (m, kd, fp) förespråkar i motion N273 ett förenklat skydd för en varas tekniska användbarhet och anser att ett särskilt bruksmodellskydd bör utredas i Sverige. Ett sådant skydd är enligt motionärerna betydelsefullt då livscykeln för nya produkter blir allt kortare. Motionärerna begär ett tillkännagivande om patentskydd för enklare uppfinningar (yrkande 2).

Ett liknande yrkande finns i motion N384 av Alf Svensson m.fl. (kd), som anser att riksdagen skall begära förslag till åtgärder på området (yrkande 13).

Kjell Eldensjö (kd) anser i motion L801 att ett bruksmodellskydd bör införas skyndsamt. Ett sådant skydd är enligt motionären viktigt för att kunna behålla uppfinningar och småföretagande i Sverige. Motionären begär ett tillkännagivande härom.

I motion L808 av Sofia Jonsson (c) förespråkas ett samlat grepp i syfte att förenkla patentsystemet, varvid behovet av en svensk patentdatabas med möjlighet till fritextsökning framhålls särskilt. Motionären yrkar ett tillkännagivande med denna innebörd (yrkande 1). Vidare begärs i motionen ett tillkännagivande om en översyn av frågan om förenklade patent och likställighet med t.ex. författare, konstnärer och musiker vad gäller upphovsmannarätten (yrkande 2).

Utskottet har tidigare behandlat motionsyrkanden om främjande och förenkling av patent (se bet. 1997/98:LU16 och 1998/99:LU14) och har i dessa sammanhang varit ense med motionärerna i fråga om patentens betydelse och om vikten av att uppfinnare och företag förmår att ta till vara de fördelar som patentskyddet erbjuder.

När utskottet nu har att ta ställning till den i motion L807 upptagna frågan om översättning av patentsökningar, vill utskottet erinra om att EG-kommissionen år 1997 gett ut en grönbok om patentsystemet i Europa med undertiteln Främjande av innovationer genom patent, KOM (97) 314. I grönboken tas frågor upp om hur det nuvarande Europapatentsystemet fungerar och redovisas ett arbete inom EPO för att sänka kostnaderna för Europapatent. EG-kommissionen har konstaterat att det finns ett uttalat behov av ett nytt, enhetligt patentsystem som täcker hela gemenskapen. Ett sådant gemenskapspatent måste enligt kommissionen vara billigt, både jämfört med ett amerikanskt patent och i förhållande till ett europeiskt patent som täcker ett mindre antal stater.

I februari 1999 presenterade kommissionen ett meddelande med uppföljning av grönboken, KOM (99) 42. Meddelandet innehåller bl.a. förslag till lagstiftning om gemenskapspatent, vilket bör ha ett överkomligt pris, ge rättslig trygghet och kunna samexistera med de befintliga patentsystemen. För de små och medelstora företagen är det enligt kommissionen av stor vikt att kostnaderna, framför allt översättningskostnaderna, kan hållas på en rimlig nivå. Ett förslag till förordning om gemenskapspatent kan förväntas innevarande år.

Vidare kan nämnas att arbete nu pågår i två internationella arbetsgrupper som har tillskapats av medlemsstaterna till den Europeiska patentkonventionen. Den ena gruppen (Working Party on Cost Reduction, WPR) har i uppdrag att ta fram förslag till hur man skall minska kostnaderna för översättning av europeiska patent. Den andra gruppen (Working Party on Litigation, WPL) har i uppdrag att se över möjligheterna att harmonisera patentprocessen vad avser europeiska patent.

Utskottet ser för sin del mycket positivt på att frågan om kostnaderna – framför allt översättningskostnaderna – för internationella patent har uppmärksamats och att ansträngningar görs för att hålla nere dessa kostnader. Såvitt utskottet kan bedöma är det arbete som för närvarande bedrivs inriktat på att förenkla och förbilliga för innovatörerna. Något tillkännagivande från riksdagen är därför inte behövligt. Motion L807 avstyrks.

Vad härefter gäller motionsspörsmålen rörande ett enklare skydd för vissa uppfinningar finns anledning att erinra om att frågan om införande av ett bruksmodellskydd utretts i Sverige i början av 1990-talet. Utredningens arbete ledde emellertid inte till något lagförslag, eftersom det visade sig att

industrin ställde sig negativ till ett sådant skydd. Däremot var alla i utredningen ense om önskvärdheten att få till stånd ett snabbt, billigt och säkert skydd för uppfinningar.

För att möta det behov som finns av ett enklare skydd för vissa uppfinningar har EG-kommissionen lagt fram ett förslag till direktiv om tillnärmning av de rättsliga ordningarna för bruksmodellskydd för uppfinningar, KOM (97) 691 och KOM (99) 309. Sverige, Luxemburg och Storbritannien saknar i dag en motsvarighet till denna skyddsform, medan övriga medlemsländer har regler på området, vilka dock skiljer sig åt.

I direktivförslaget anges att de särskilda kännetecknen för den föreslagna skyddsformen skall vara en snabb och enkel registrering, lägre skyddsvillkor, lägre kostnader och möjlighet till ett preliminärt skydd i avvaktan på att patent meddelas. Den genomsnittliga tiden för meddelande av bruksmodellskydd i de länder som redan har sådant skydd i någon form är sex månader, vilket kan jämföras med vad som gäller för patent, dvs. två till fyra år. Den snabba registreringen kan förstärka den konkurrensmässiga ställningen, främst för de små och medelstora företagen, och den möjliggör ett snabbt ekonomiskt utnyttjande av uppfinningen, såväl genom meddelande av licenser som genom en direkt användning av uppfinningen inom företaget. Villkoren för att erhålla ett bruksmodellskydd är mindre strikta och lättare att uppfylla än de som gäller för patent, vilket gör det möjligt att skydda även uppfinningar som innebär endast smärre tekniska framsteg. Eftersom bruksmodellskydd skall meddelas utan förprovning av nyhet och uppfinningshöjd, blir skyddet billigare att erhålla. Skyddstiden skall enligt förslaget omfatta sex år från ansökningsdagen, med möjlighet till förlängning i två perioder om vardera två år, dvs. maximalt tio år.

När utskottet förra våren behandlade motionsyrkanden med samma inriktning som de nu aktuella (bet. 1998/99:LU14) hänvisade utskottet till pågående arbete inom EU och fann det inte påkallat med några särskilda åtgärder från riksdagens sida. Då aktuella motioner avstyrktes.

Utskottet kan konstatera att diskussionerna på Europainivå om en harmonisering av reglerna om bruksmodellskydd alltjämt pågår. Enligt utskottets mening finns inte heller nu skäl för någon riksdagens ytterligare åtgärd med anledning av här aktuella motioner.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna N273 yrkande 2, N384 yrkande 13, L801 och L808 yrkande 2.

När det sedan gäller yrkande 1 i motion L808 har utskottet givetvis ingen annan uppfattning än motionären om värdet av att patentinformationen är lättillgänglig. Vad beträffar önskemålet om en svensk patentdatabas, vill utskottet påminna om att IT-utvecklingen varit ett högt prioriterat område för PRV under de senaste budgetåren. Enligt vad utskottet erfarit finns redan i dag Internetsystem med kostnadsfri patentinformation. I internationellt samarbete mellan de nationella patentverken och EPO tillkom hösten 1998 ett system med bibliografisk information om patent som sträcker sig 20 år tillbaka i tiden och som är åtkomligt från PRV:s Internetsida. Under den närmaste tiden kommer vidare Svensk patenttidning med bibliografiska uppgifter samt rättslig status för patent och patentansökningar att läggas ut på Internet och uppdateras varje vecka. Fullständiga svenska patentskrifter från år 1885

kommer att bli tillgängliga senare under innevarande år. Längre fram i tiden planeras ett system med fritextsökning på patentskrifterna.

Mot bakgrund av vad som nu redovisats konstaterar utskottet att det såväl på nationell som internationell nivå pågår arbete som ligger helt i linje med motionsönskemålen. Utskottet kan därför inte finna behov av något initiativ från riksdagens sida med anledning av yrkande 1 i motion L808. Motionsyrkandet avstyrks.

Biotekniska uppfinningar

En utgångspunkt för patentlagens regler om det patenterbara området är att någon skillnad inte skall göras mellan olika tekniker. Patent kan sålunda meddelas också för biotekniska uppfinningar. Av de ca 5 000 patentansökningar som kommer in till PRV varje år avser ca 200–300 ansökningar biotekniska uppfinningar.

En etisk gräns för vad som är patenterbart finns i 1 § fjärde stycket patentlagen. Bestämmelsen innehåller ett generellt förbud mot patent på uppfinningar vars utnyttjande skulle strida mot goda seder eller allmän ordning. I samma lagrum föreskrivs vidare ett förbud mot patent på djurraser och växtsorter. Förbud gäller också för patent på väsentligen biologiska förfaranden för framställning av växter eller djur. Patent får dock meddelas på mikrobiologiska förfaranden och på produkter som är ett resultat av ett sådant förfarande. För växtsorter finns, som nämnts tidigare, en särskild rättslig skyddsform, växtförädlarrätt, vilken regleras i växtförädlarrättslagen.

Inom EU har sedan ett drygt decennium tillbaka pågått arbete med att utforma ett direktiv om rättsligt skydd för biotekniska uppfinningar. Motivet är att garantera fri rörlighet på den inre marknaden av patenterade biotekniska produkter genom att harmonisera medlemsstaternas lagstiftning, så att de rättsliga förutsättningarna för patentskydd, liksom skyddets omfattning, klargörs och harmoniseras.

I juli 1998 antogs direktivet om rättsligt skydd för biotekniska uppfinningar (98/44/EG). I direktivet slås inledningsvis fast att bioteknik och genteknik spelar en allt viktigare roll för ett stort antal industrigrenar och att skyddet för biotekniska uppfinningar med säkerhet kommer att vara av grundläggande betydelse för gemenskapens industriella utveckling. På genteknikområdet är de investeringar som måste göras i forskning och utveckling särskilt kostsamma och riskfyllda och möjligheten att göra dem lönsamma finns endast, enligt vad som framgår av direktivet, vid ett lämpligt rättsligt skydd. Utgångspunkten i direktivet är således att biotekniska uppfinningar skall kunna skyddas på samma sätt som andra uppfinningar.

I direktivet ställs vidare upp olika principer för biotekniska uppfinningars patenterbarhet. Vidare anges vissa etiskt betingade undantag som innebär att patent på vissa slags uppfinningar inte kan komma i fråga. Sålunda har ett uttryckligt förbud mot patent på reproduktiv kloning av människor tagits in i direktivet. Detsamma gäller förfaringssätt för modifiering av mänskliga könscellers genetiska identitet. Likaså utesluts användning av mänskliga embryon för industriella eller kommersiella ändamål från det patenterbara området. Enligt den etiska regel som avser djurskyddshänsyn skall förfaran-

den för ändring i den genetiska identiteten hos djur, som kan förorsaka djuren lidande utan att det medför några påtagliga medicinska fördelar för människor eller djur, inte vara patenterbara.

Vidare klargörs i direktivet distinktionen mellan en uppfinning och en upptäckt, och när det gäller patentering av mänskligt material sägs att den mänskliga kroppen i sina olika bildnings- och utvecklingsstadier, liksom enbart upptäckten av någon av dess beståndsdelar, inte kan utgöra en patenterbar uppfinning. En uppfinning som grundar sig på en isolerad beståndsdel av människokroppen eller en del som på annat sätt framställts genom ett tekniskt förfaringssätt kan emellertid patenteras.

Djurraser och växtsorter som sådana, liksom väsentligen biologiska förfaringssätt för framställning av växter eller djur, såsom korsning eller urval, utesluts i direktivet från patenterbarhet. Däremot skall uppfinningar som avser växter eller djur i princip vara patenterbara, liksom uppfinningar som grundar sig på mikrobiologiska förfaranden.

Direktivet behandlar också ensamrättens omfattning, vilket har betydelse bl.a. för användningen av skördat material som utsäde inom jordbruket. Bestämmelserna om patentskyddets omfattning innebär att det skydd som patentet ger för ett biologiskt material också skall omfatta sådant biologiskt material som framställs genom förökning av det skyddade materialet, om de egenskaper som är ett resultat av uppfinningen finns med också i den nya generationen. Genom ett s.k. jordbruksundantag (farmer's privilege) får jordbrukare trots detta använda sin egen skörd som utsäde utan patenthavarens samtycke. När det gäller avelsboskap skall lantbrukaren ha rätt att använda den skyddade boskapen för jordbruksändamål, så länge det inte handlar om kommersiell avel.

Enligt direktivet skall medlemsstaterna senast den 30 juli 2000 ha genomfört de författningsändringar som direktivet ger anledning till. Erforderligt lagstiftningsarbete med anledning av direktivet har nu påbörjats inom Justitiedepartementet, och en departementspromemoria är under utarbetande. Vad gäller huvudfrågan i direktivet, dvs. gränserna för patenterbarhet när det gäller biotekniska uppfinningar, är bedömningen att direktivets regler överensstämmer med gällande svensk rätt och också med den praxis som tillämpas av EPO.

I sammanhanget kan nämnas att det i EG-domstolen pågår ett mål med anledning av att Nederländerna väckt talan om ogiltigförklaring av direktivet om rättsligt skydd för biotekniska uppfinningar. Nederländerna har hävdats bl.a. att en oriktig rättslig grund och en felaktig beslutsprocedur tillämpats vid direktivets antagande. Vidare har gjorts gällande att direktivet utgör brott mot flera internationella skyldigheter och mot de grundläggande rättigheterna. Målet har ännu inte avgjorts. I samband med en studieresa till Nederländerna hösten 1999 erhöll utskottet närmare information rörande den nederländska inställningen till EG-direktivet om rättsligt skydd för biotekniska uppfinningar.

Beträffande det inom Världshandelsorganisationen upprättade avtalet om handelsrelaterade aspekter av immaterialrätter kan nämnas att TRIPS-rådet nyligen har påbörjat en översyn av avtalets bestämmelser om växtförädlarskydd och patent på levande organismer.

I fem motioner framställs kritik mot möjligheten att ta patent på biotekniska uppfinningar.

I motion L803 av Gudrun Schyman m.fl. (v) redovisas den kritik som från olika håll har riktats mot EG-direktivet om patent på biotekniska uppfinningar. För det första kan enligt motionärerna etiska invändningar resas mot patent på liv. Vidare har forskare varnat för att livspatent snarare kan fördroja än gynna vetenskapliga framsteg, eftersom det fria utbytet inom forskarvärlden skulle hindras. Även lantbrukarorganisationer och miljöorganisationer är kritiska. Genom direktivets bestämmelser gynnas nämligen den gentekniska växtförädlingen ekonomiskt framför traditionell växtförädling. När det gäller direktivets bestämmelser om patentering av djur har också invändningar framförts av djurskyddsorganisationerna. Motionärerna yrkar mot den nu angivna bakgrunden ett tillkännagivande om att Sverige bör verka för att direktivet rivs upp (yrkande 1). I syfte att gynna en allsidig forskning, bevara den biologiska mångfalden och främja en positiv utveckling när det gäller hälsotillstånd och livsmedelsförsörjning i tredje världen bör riksdagen vidare enligt motionärerna begära att regeringen verkar för en internationell konvention som förbjuder patent på livsformer (yrkande 2).

Även Dan Ericsson m.fl. (kd) anser i motion MJ513 att Sverige bör verka för att nämnda EG-direktiv rivs upp. Möjligheten att ta patent på ett mikrobiologiskt förfarande är enligt motionärerna tillräcklig och det bör sålunda inte vara möjligt att patentera en gen eller en organism. I motionen begärs ett tillkännagivande om att patent på liv inte skall vara möjligt (yrkande 12).

I motion MJ222 av Lennart Daléus m.fl. (c) ifrågasätts om biotekniska uppfinningar över huvud taget skall kunna patenteras. Motionärerna yrkar ett tillkännagivande om att den svenska regeringens inställning vad gäller EG-direktivet bör omprövas (yrkande 14).

Yvonne Ruwaida och Mikael Johansson (båda mp) anser i motion N382 att regeringen bör arbeta för att bestämmelsen om patent på liv helt skall utgå ur TRIPS-avtalet. I motionen begärs ett tillkännagivande härom (yrkande 9).

Marianne Andersson m.fl. (c) vill i motion U512 ha ett tillkännagivande som går ut på att patent på liv bör vara förbjudet (yrkande 17).

På utskottets hemställan avlog riksdagen våren 1998 motioner med samma inriktning som de nu aktuella. I sitt av riksdagen godkända betänkande 1997/98:LU16 konstaterade utskottet sammanfattningsvis *att* innehållet i EG-direktivet kommer att vara bestämmande för utformningen av den svenska patenträtten på ifrågavarande område, *att* då föreliggande direktivförslag låg väl i linje med den gällande svenska patenträtten, *att* den etiska gränsdragningen dock måste förtydligas med mera konkreta bestämmelser om vad som inte kan komma i fråga för patentskydd *samt att* patentlagen måste kompletteras med bl.a. bestämmelser om jordbruksundantag.

När utskottet förra våren återkom till ifrågavarande motionsspörsmål i betänkande 1998/99:LU14 framhöll utskottet att möjligheterna att få patent på en uppfinning har stor betydelse för den fortsatta utvecklingen på det biotekniska området. Ett generellt förbud mot patent på biotekniska uppfinningar kunde enligt utskottet inte komma i fråga, samtidigt som ett tydliggörande av de etiska principerna är av största betydelse när det gäller ett område som det nu aktuella. Den konkretisering och uppstramning av regelverket i detta

hänseende som torde bli följden av EG-direktivets införlivande med svensk rätt var därför, enligt utskottets mening, angelägen, och några bärande skäl för att motverka ett genomförande av direktivet förelåg således inte. Däremot fanns enligt utskottets mening givetvis anledning att också fortsättningsvis noga följa utvecklingen på området.

I förevarande sammanhang nämnde utskottet att regeringen år 1997 tillsatt en kommitté som enligt sina direktiv skall analysera den moderna bioteknikens möjligheter och risker. Bland annat skall kommittén bedöma långsiktiga förändringseffekter av den moderna biotekniken samt lämna förslag till en övergripande politik för området i ett internationellt perspektiv. Kommittén skall också genom ett öppet och utåtriktat arbetssätt främja debatt och diskussion om frågor som rör den moderna biotekniken och dess konsekvenser för individen som patient, konsument, arbetstagare och företagare. Vidare skall kommittén utifrån ett framtidsperspektiv identifiera de frågor som kräver en vidareutvecklad konsekvensbedömning och en fördjupad etisk diskussion samt bedöma möjligheter och identifiera hinder för svensk industriell utveckling inom bioteknikområdet. Uppdraget skall redovisas senast den 1 december 2000 (dir. 1997:120).

Utskottet vidhåller nu sin tidigare uppfattning såvitt avser det rättsliga skyddet för biotekniska uppfinningar. Som utskottet tidigare påpekat synes EG-direktivet stå i god samklang med gällande svensk patenträtt. Vissa ändringar är emellertid erforderliga, och inom Regeringskansliet pågår för närvarande ett arbete med att förbereda förslag till de författningsändringar som direktivet ger anledning till. Någon anledning att föregripa detta arbete föreligger, enligt utskottets mening, inte.

Mot bakgrund av vad som sålunda anförts avstyrker utskottet bifall till motionerna L803 yrkandena 1 och 2, MJ513 yrkande 12, MJ222 yrkande 14, N382 yrkande 9 samt U512 yrkande 17.

Upphovsrätten i informationssamhället

Lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen) ger, som redovisats inledningsvis, ett tidsbegränsat skydd åt den som skapat ett sådant verk. Skyddet innebär att skaparen av verket, exempelvis en kompositör, har rätt att utnyttja detta ekonomiskt och att han eller hon har ett visst ideellt betonat inflytande över hur och i vilka sammanhang det används. Har flera medverkat vid tillkomsten av det skyddade verket har var och en av dem upphovsrätt.

Begreppen litterära och konstnärliga verk i lagen är mycket vidsträckta. Till litterära verk räknas bl.a. skönlitteratur och beskrivande framställningar i ord, såsom vetenskapliga arbeten och handböcker. Som konstnärliga verk räknas i princip alla former i vilka verk skapas i syfte att nå en konstnärlig verkan, t.ex. i bild, rörelse eller toner. Till denna grupp hör bl.a. målningar, alster av bildhuggarkonst, sceniska verk som teaterpjäser och koreografiska verk, musikaliska kompositioner både när de framförs och framträder i notskrift samt filmverk, både spelfilmer och under vissa förutsättningar kortfilmer och journalfilmer.

För att en produkt över huvud taget skall anses som ett verk och därmed komma i åtnjutande av skydd enligt lagen måste den ha vad man brukar kalla verkshöjd. Kravet på verkshöjd kan uttryckas så, att en produkt är ett verk om den praktiskt sett inte har kunnat framställas av två personer oberoende av varandra. Utanför skyddet faller idéer och uppslag som flera kan tänkas komma på, vanliga nyhetsmeddelanden, vardagliga samtal, enklare nyttoföremål och andra prestationer av rutinmässig eller alldaglig karaktär.

Ett verk kan framträda i många olika former. Det kan vara fixerat på ett materiellt underlag, dvs. i ett exemplar. Exemplar av verket är inte bara en bok eller en målning som kan ge en omedelbar upplevelse av verket, utan också en grammofonskiva, en filmremsa, en trycksats, en matris osv., som endast medelbart kan ge en sådan upplevelse. Verket kan också framträda i obeständig form, t.ex. i uppläsarens ord, i tonerna av ett musikstycke, i bilden på filmduken eller på TV-skärmen. Alla former vari verket framträder faller inom dess skyddssfär, även bearbetningar.

Upphovsrättslagen innehåller också regler om rätten till fotografier. Bestämmelserna innebär bl.a. att bilder som uppfyller kravet på verkshöjd skyddas på samma sätt som konstnärliga verk.

Upphovsmannens rätt att ekonomiskt utnyttja sitt verk innefattar en principiell ensamrätt att framställa exemplar av verket och att göra det tillgängligt för allmänheten, t.ex. genom att framföra det offentligt och sprida exemplar av verket.

I upphovsrättslagen finns också bestämmelser om skydd för vissa prestationer som, även om de inte kan betecknas som litterära eller konstnärliga verk, har ett visst samband med sådan verksamhet och påkallar skydd efter liknande principer som gäller för upphovsrätten. Sådana s.k. närstående rättigheter ger musiker, sångare, skådespelare och andra utövande konstnärer ett rättsligt skydd då de framför litterära eller konstnärliga verk. Dessa framföranden får inte utan konstnärens samtycke spelas in på film, varmed jämföras videogram, på fonogram (grammofonskivor, kassetband, m.m.) eller på annan anordning genom vilken de kan återges. De får inte heller utan rättighetshavarens samtycke sändas ut i bl.a. radio eller TV. Inspelningar av framföranden får mångfaldigas endast med konstnärens medgivande. Vidare gäller att utövande konstnärer har rätt till ersättning då ljudinspelningar används vid radio- eller TV-sändningar eller utnyttjas offentligt i förvärvssyfte.

Till de närstående rättigheterna räknas också det skydd som framställare av ljudupptagningar (t.ex. skivproducenter), framställare av upptagningar av rörliga bilder (t.ex. filmproducenter), radio- och TV-företag, framställare av kataloger samt fotografer har enligt upphovsrättslagen.

Enligt 2 kap. upphovsrättslagen gäller vissa inskränkningar i upphovsrätten, t.ex. för framställning av exemplar för enskilt bruk, för undervisningsändamål under förutsättning att en s.k. avtalslicens föreligger, inom sjukhus och åt funktionshindrade, inom arkiv och bibliotek i vissa fall samt för rätten att citera.

Rättigheterna enligt upphovsrättslagen tillämpas i första hand endast på svenska verk och prestationer. Det upphovsrättsliga skyddssystemet är dock internationellt, och de flesta länder är bundna av internationella konventioner på området. Den viktigaste av konventionerna är Bernkonventionen från år

1886 för skydd av litterära och konstnärliga verk. Denna har i dag drygt 100 medlemsstater. Konventionen bygger på principen om nationell behandling, vilken innebär att stater som är bundna av konventionen är skyldiga att ge upphovsrättsligt skydd åt verk från alla andra konventionsländer på samma sätt som man skyddar sina egna verk. Ett liknande internationellt skyddssystem gäller på de närstående rättigheternas område, framför allt genom Romkonventionen från år 1961 om skydd för utövande konstnärer, fonogramframställare och radioföretag. Även avtalet om handelsrelaterade aspekter av immaterialrätter (TRIPS) innehåller internationella åtaganden på det upphovsrättsliga området.

Det internationella konventionsarbetet på upphovsrättsområdet bedrivs numera huvudsakligen inom Världsorganisationen för den intellektuella äganderätten, WIPO (World Intellectual Property Organization), ett FN-organ med säte i Genève. I syfte att på ett internationellt plan modernisera upphovsrätten och anpassa den till informationssamhällets behov anordnade WIPO år 1996 en diplomatkonferens. I december 1996 slutfördes det omfattande arbetet med att uppdatera Bernkonventionen, och vid konferensen antogs två tilläggskonventioner, vilka utgör de första stegen mot att på en global nivå anpassa upphovsrätten till den digitala miljön. Den ena av de nya konventionerna rör den egentliga upphovsrätten och den andra producenternas och de utövande konstnärernas rättigheter. Sverige och övriga medlemsstater i EU samt EG har undertecknat, men ännu inte ratificerat fördragen. Avsikten är att samtliga EU:s medlemsstater skall ratificera konventionerna samtidigt. Även gemenskapen kommer att ratificera för egen del, eftersom konventionerna innehåller sådant som faller inom dess kompetens.

På det upphovsrättsliga området finns en rad olika organisationer som har till uppgift att ta till vara de rättigheter som lagen ger upphovsmän och innehavare av närstående rättigheter. Bonus Presskopia är en ekonomisk förening som består av 16 bransch- och intresseorganisationer. Föreningen, som representerar upphovsmän, förläggare samt utgivare av böcker, läromedel, press, noter och bilder av skilda slag, har till uppgift att tillvarata rättsinnehavarnas ideella och ekonomiska intressen genom att sprida information och träffa avtal om kopiering. I uppgiften ingår också att inkassera, förvalta och fördela ersättning för mångfaldigande av litterära och konstnärliga verk samt fotografiska bilder. Ett stort antal avtal avseende kopiering för undervisningsändamål samt för spridning av intern information har träffats med organisationer, företag, myndigheter, skolor och universitet.

Föreningen Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (STIM) är en ekonomisk förening, till vilken tonsättare och författare genom ett anslutningsavtal upplåter sina rättigheter till offentligt framförande och inspelning på skiva, band, film osv. Föreningen tecknar avtal med musikanvändare och inkasserar och fördelar till rättighetshavarna ersättningen för offentliga framföranden och inspelningar. STIM, som har samarbete med liknande organisationer över hela världen, kontrollerar också att skyddad musik inte spelas offentligt eller i förvärvsverksamhet utan tillstånd.

Utvecklingen av informationstekniken har skapat situationer som inte kunde förutses när det upphovsrättsliga systemet utvecklades. Den digitala tekniken

har medfört att text, ljud och bild kan kopieras och spridas på ett helt annat sätt än tidigare. Skapandet av nya produkter och tjänster bygger på betydande investeringar, vilka kräver ett tillräckligt skydd i den digitala miljön för upphovsrätt och närstående rättigheter.

Mot den nu angivna bakgrunden har EG-kommissionen lagt fram ett direktivförslag om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället, KOM (97) 628 respektive KOM (99) 250. Behovet av ytterligare harmoniseringsåtgärder av upphovsrätten på den inre marknaden samt en anpassning av rättigheterna till de nya utmaningar som digitalisering och multimedieprodukter innebär har därvid betonats. Det har framhållits att stora skillnader i skyddsnivån kommer att innebära hinder för uppbyggandet av informationssamhället. Förslaget är avsett att dels förbättra den inre marknads funktion, dels säkerställa ett samordnat genomförande av 1996 års WIPO-fördrag.

Direktivförslaget avser både upphovsrätt och närstående rättigheter. Det innehåller regler som är av särskild betydelse i informationssamhället, men det är inte begränsat till sådana frågor. Förslagets innehåll avser i huvudsak ensamrätten till exemplarframställning (kopiering), varvid ensamrätten enligt förslaget skall omfatta både tillfälliga och permanenta kopior, ensamrätt till överföring av material till allmänheten (t.ex. på Internet), ensamrätt till spridning av exemplar, inklusive konsumtionsfrågan, samt rättsligt skydd för tekniska skyddsåtgärder, t.ex. kopieringsspärningar, och för information om rättigheter (s.k. digitala vattenstämplar). Ett genomförande av direktivförslaget kräver en översyn av upphovsrättslagen. På grund av förslagets omfattning och komplexitet är det svårt att bedöma när ett antaget direktiv kan föreligga.

I motion T210 av Johnny Gylling m.fl. (kd) framhålls att det upphovsrättsliga skyddet är av oerhörd stor betydelse för många företag inom IT-sektorn. Mot denna bakgrund är det, enligt motionärernas mening, viktigt att värna upphovsrätten i IT-sektorn, bl.a. såvitt avser temporära kopior om inte undantag är påkallade av tekniska skäl. Motionärerna begär ett tillkännagivande härom (yrkande 51).

Bo Lundgren m.fl. (m) anför i motion T717 att Internetoperatörer inte bör hållas ansvariga för tillfälliga piratkopior. Vidare förespråkar motionärerna någon form av licenser för bibliotek som garanterar deras möjlighet att tillhandahålla Internet till allmänheten. I motionen begärs ett tillkännagivande om det fortsatta arbetet med EG-direktivet om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället (yrkande 18).

Utskottet har, senast våren 1998, vid behandlingen av motioner om upphovsrätten inom IT-sektorn understrukit att lagstiftningen sedan länge bygger på internationella konventioner och att IT-utvecklingen i en allt högre grad kräver att de nödvändiga rättsliga åtgärderna får största möjliga acceptans. Detta betyder, enligt vad utskottet uttalat, att tyngdpunkten i de svenska aktiviteterna på området i framtiden måste fokuseras på det arbete som bedrivs inom EU och på det internationella planet (se bet. 1996/97:LU12 och 1997/98:LU16).

En viktig fråga när det gäller arbetet med EG-direktivet om upphovsrätten i informationssamhället gäller, som framgått ovan, regleringen av tillfälliga kopior. I denna del innehåller förslaget regler som syftar till att uppnå en balans mellan rättighetshavarnas intresse av att kunna upprätthålla sina rättigheter även i den digitala miljön, och intresset för bl.a. Internetoperatörerna av att kunna ha nödvändiga och effektiva system för överföring av information.

Med anledning av förevarande motionsyrkanden kan vidare nämnas att förevarande direktivförslag anger vilka inskränkningar som skall eller får göras i upphovsrätten. Listan på tillåtna inskränkningar är uttömmande. Endast en inskränkning är obligatorisk för medlemsstaterna. Den avser tillfälliga kopior som är en integrerad och väsentlig del av en teknisk process som görs uteslutande i syfte att möjliggöra en användning av ett verk och som inte har någon självständig ekonomisk betydelse. Bestämmelsen syftar t.ex. på tillfälliga kopior som bildas i telekommunikationsföretagens nätverk när elektronisk post sänds eller när information hämtas från hemsidor på Internet. Vidare syftar bestämmelsen på tillfälliga kopior som bildas i en dators arbetsminne när t.ex. en privatperson tittar på en hemsida på Internet.

När det gäller listan på tillåtna inskränkningar är en för Sverige betydelsefull fråga möjligheten att i oförändrad omfattning bibehålla inskränkningarna till förmån för biblioteks och arkivs användning av skyddade verk. Förslagets nuvarande lydelse innehåller ingen inskränkning vad gäller biblioteks och arkivs framförande av verk på bildskärm. Däremot är det osäkert om förslaget innebär att överföringar av verk genom enbart tillhandahållande av dator och Internetuppkoppling på en plats som är tillgänglig för allmänheten innebär ett förfogande som omfattas av uphovsmännens ensamrätt.

En utgångspunkt för Sverige i arbetet med direktivförslaget har varit att det är värdefullt att åstadkomma tillnärmning av lagarna på upphovsrättsområdet inom gemenskapen. Det är angeläget att reglerna är anpassade till den tekniska utveckling som skett och alltjämt sker på det digitala området och till den marknad för nya typer av varor och tjänster som därigenom uppkommit. Skyddet för upphovsrätten måste samtidigt på ett rimligt sätt, har man från svensk sida hävdad, balanseras mot intresset av att fritt kunna utnyttja skyddade verk och prestationer för vissa allmänna och sociala ändamål. Reglerna måste även utformas så att de är praktiskt tillämpbara och därmed främjar användningen av den digitala tekniken.

Mot bakgrund av vad som redovisats ovan konstaterar utskottet att det inom EU och på det internationella planet i övrigt sedan en tid pågått – och alltjämt pågår – ett omfattande arbete med att anpassa de upphovsrättsliga reglerna till de nya krav som digitaliseringen och informationstekniken ställer. Som utskottet tidigare framhållit är det också ofrånkomligt att tyngdpunkten i de svenska aktiviteterna på området i framtiden fokuseras på det internationella arbetet. Utskottet noterar att den i motion T210 upptagna frågan om skydd för tillfälliga kopior på Internet är föremål för uppmärksamhet inom ramen för det nu redovisade arbetet, och utskottet utgår från att de synpunkter som förts fram i motionen övervägs av regeringen i samband med de fortsatta överläggningarna inom EU. Yrkande 51 i motion T210 får härigenom anses tillgodosett och avstyrks därmed.

Inte heller motion T717 yrkande 18 bör föranleda någon riksdagens vidare åtgärd. Också när det gäller detta motionsyrkande utgår utskottet från att regeringen i det pågående arbetet med direktivförslaget beaktar de synpunkter som förts fram i motionen. Motionsyrkandet avstyrks.

Inskränkningar i upphovsrätten

Av hänsyn till allmänna eller enskilda intressen är den ekonomiska rätten för upphovsmän och innehavare av närstående rättigheter i vissa avseenden inskränkt. Eftersom de upphovsrättsliga reglerna bygger på att rättighetshavarna skall ha en ensamrätt att bestämma över utnyttjandet av verken och prestationerna, skall bestämmelserna om inskränkningar i skyddet tolkas restriktivt. Inskränkningarna i den svenska upphovsrättslagen måste också självfallet ligga inom ramen för vad som är tillåtet enligt de internationella konventioner på området till vilka Sverige är bundet.

Ett av de grundläggande inslagen i den svenska upphovsrätten är att rätten inte skall gripa in i privatlivet. Var och en får därför framställa exemplar av offentliggjorda verk om det sker för enskilt bruk (12 § upphovsrättslagen). Exemplaren får inte användas för något annat ändamål, och bestämmelsen ger inte heller rätt att för eget bruk låta en utomstående framställa exemplar av musikaliska verk och filmverk. Att framställningen skall ske för eget bruk förutsätter att den sker för framställarens eget behov eller åt hans eller hennes närmaste familje- eller vänskrets. Den kan också ske i vissa andra situationer, t.ex. åt kolleger på arbetsplatsen.

I motion L806 gör Stig Rindborg m.fl. (m) gällande att kopieringen av studentlitteratur har ökat på ett oacceptabelt sätt. Detta leder till minskad försäljning av ifrågavarande böcker och till att utvecklingskostnaderna måste slås ut på ett färre antal exemplar. Rådande situation har skapat problem för såväl författarna som för bokförlagen och bokhandeln och hotar i förlängningen tillgången på kvalificerad akademisk litteratur. Riksdagen bör därför enligt motionärerna begära dels en kartläggning av omfattningen av kopieringen för enskilt bruk (yrkande 1), dels förslag till ändring av bestämmelserna om kopiering för enskilt bruk i 12 § upphovsrättslagen (yrkande 2).

Elisabeth Fleetwood m.fl. (m) begär i motion Kr317 ett tillkännagivande om behovet av att värna det upphovsrättsliga skyddet (yrkande 8).

Företrädare för Bonus Presskopia har tillsammans med Läromedelsförfattarnas Förening, Sveriges Författarförbund och Föreningen Svenska Läromedelsproducenter vid en uppvaktning i ärendet framfört sina synpunkter i frågan, vilka ligger i linje med vad som anförts i motion L806.

Mot bakgrund av den tekniska utveckling som ägt rum sedan tillkomsten av upphovsrättslagen gjordes under 1980-talet en översyn av lagen. I betänkandena Översyn av upphovsrättslagstiftningen (SOU 1983:65 och SOU 1988:31) föreslog Upphovsrättsutredningen att rätten till kopiering för enskilt bruk skulle begränsas på så sätt att begreppet enskilt bruk snävades in. Utredningsförslaget behandlades i proposition 1992/93:214 i samband med att den ovan redovisade bestämmelsen i 12 § upphovsrättslagen erhöll sin nuvarande utformning. Utredningens förslag vann inte regeringens gehör,

och i propositionen anförs att förslaget leder till praktiskt sett ohanterliga situationer, att efterlevnaden är omöjlig att kontrollera och att det är olämpligt att införa regler som kan förväntas inte bli efterföljda. Riksdagen hade ingen erinran mot propositionens förslag i denna del (bet. 1992/93:LU44).

Utskottet vill vidare påminna om att det i föregående avsnitt redovisade direktivförslaget om upphovsrätten i informationssamhället inte är begränsat till frågor som endast rör IT-området. Som tidigare nämnts är listan på tillåtna inskränkningar i upphovsrätten uttömmande, och där återfinns bl.a. kopiering på papper eller liknande medium, t.ex. fotokopiering. Direktivförslagets genomförande kan emellertid komma att medföra att de inskränkningar som avser kopiering – analog och digital kopiering samt kopiering på papper – för privat bruk samt för användning vid undervisning och forskning skall förenas med ett krav på skälig kompensation till rättighetshavarna. Det i motion L806 upptagna spörsmålet ingår således i de frågeställningar som är aktuella inom ramen för arbetet med EG-direktivet om upphovsrätten i informationssamhället. Enligt utskottets mening är det mot den bakgrunden för närvarande inte meningsfullt att nu förorda några sådana åtgärder som begärs i motionen. Motionsyrkandena avstyrks.

Inte heller yrkande 8 i motion Kr317 bör, enligt utskottets uppfattning, föranleda någon riksdagens ytterligare åtgärd. Även detta motionsyrkande avstyrks således.

Ett framförande är offentligt när det sker på en plats dit allmänheten äger tillträde. Även musik som spelas inom föreningar och liknande inte helt slutna kretsar räknas som offentligt framförd, oavsett om tillställningarna anordnas regelbundet eller tillfälligt och om publiken betalar entré eller ej. Lika med offentligt framförande anses framförande som i förvärvsverksamhet anordnas inför en större sluten krets, framför allt på större arbetsplatser, såsom t.ex. industrimusik. Syftet med att begränsa upphovsmannens rätt till offentligt framförande är sålunda att från ensamrätten undanta framföranden som sker inom privatlivet.

Eskil Erlandsson m.fl. (c, fp) menar i motion L805 att STIM ställer orimliga krav på ersättning för den musik som framförs vid de ideella organisationernas och studieförbundens olika arrangemang. Motionärerna yrkar att riksdagen skall begära förslag till ändring av upphovsrättslagen så att undantag kan medges för ideella organisationer (yrkande 1). Vidare anförs i motionen att upphovsrättsorganisationerna numera är så välorganiserade och finansiellt starka att det inte längre finns några skäl för staten att vara engagerad i STIM:s verksamhet. Statens uppdrag att utse ordförande och styrelseledamöter i STIM bör därför enligt motionärerna slopas. I motionen begärs ett tillkännagivande härom (yrkande 2).

Vad först gäller det i motionen upptagna spörsmålet om ideella organisationers avgifter till STIM vill utskottet peka på att regler om vissa situationer då offentliga framföranden får ske utan tillstånd och utan att ersättning utgår för utnyttjandet av verken finns intagna i 21 § upphovsrättslagen. Där anges att utgivna verk får framföras fritt om framförandet inte är det huvudsakliga, om tillträdet är avgiftsfritt och om anordnandet sker utan förvärvssyfte. Denna inskränkning i det upphovsrättsliga skyddet gäller t.ex. vid framfö-

rande av marschmusik vid militära parader, vid processioner eller vid olika andra evenemang såsom idrottsevenemang och officiella högtidligheter. Musiken kan i dessa sammanhang visserligen vara viktig men är emellertid inte det huvudsakliga vid händelsen i fråga. Utanför bestämmelsens tillämpningsområde faller däremot tillställningar där framförandet av verket utgör själva ändamålet med arrangemanget. Exempel på sådana tillställningar är avgiftsfria friluftsföreställningar och parkkonserter. Att publiken frivilligt erlägger ett bidrag föranleder inte att framförandet anses avgiftsbelagt.

Andra inskränkningar i ensamrätten då utgivna verk får framföras fritt enligt 21 § gäller vid undervisning, såsom studiecirkelverksamhet som sker inom folkbildningsorganisationernas ram, samt vid gudstjänster. Inskränkningarna i 21 § gäller inte sceniska verk och filmverk och ger inte rätt att sända ut verken i radio eller TV. Genom en ändring i upphovsrättslagen år 1994 har vidare en tidigare inskränkning som gällde framföranden i allmännyttigt syfte, den s.k. välgörenhetsbestämmelsen, utmönstrats (prop. 1992/93:214, bet. LU44).

Utskottet har tidigare behandlat motionsyrkanden med samma inriktning som det nu aktuella (se bet. 1997/98:LU16 och 1998/99:LU8). I dessa sammanhang har utskottet erinrat om att upphovsrätten är en del av förmögenhetsrätten och att det upphovsrättsliga skyddet bl.a. ger upphovsmannen ensamrätt att utnyttja det skyddade verket ekonomiskt. STIM förvaltar i sin verksamhet de enskilda upphovsmännens ekonomiska rättigheter, vilka är att se som upphovsmännens förmögenhetstillgångar. Enligt utskottets mening borde det därför inte komma i fråga att genom ytterligare lagstiftningsåtgärder ingripa i upphovsmännens möjligheter i vissa fall att ta till vara sina rättigheter. Vidare måste beaktas att Sverige är bundet av internationella konventioner som begränsar konventionsstaternas möjligheter att inskränka de rättigheter som tillkommer upphovsmän och innehavare av närstående rättigheter. De bestämmelser om inskränkningar i upphovsrätten som lagen redan i dag innehåller och de gränsdragningsproblem som därvid kan göra sig gällande borde därför, enligt utskottets uppfattning, överlämnas till rätts-tillämpningen.

Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning och avstyrker med det anförda bifall till motion L805 yrkande 1.

Vad härefter gäller frågan om statens engagemang i STIM kan nämnas att föreningens angelägenheter enligt stadgarna för STIM skall handhas av dess styrelse. Denna består av nio ledamöter, varav regeringen utser ordföranden och ytterligare två ledamöter. Övriga ledamöter utses av Föreningen Svenska Tonsättare (FST), Föreningen Svenska Kompositörer Av Populärmusik (SKAP) samt Svenska Musikförläggareföreningen (SMFF). Styrelsen är i princip beslutförför med sex ledamöter, dock skall alltid minst två av regeringen utsedda ledamöter vara närvarande.

När ett likalydande motionsyrkande behandlades våren 1999 i betänkande 1998/99:LU8 erinrade utskottet om att frågan aktualiserats av Kulturutredningen, som i sitt slutbetänkande (SOU 1995:84) Kulturpolitikens inriktning föreslagit att staten i framtiden inte skulle utse ordförande eller ledamöter i STIM:s styrelse. Enligt utredningen förlänade en sådan ordning organisationen ett drag av statlig instans som inte stämmer med dess roll som partsfö-

reträdare för upphovsmännen. Kulturutredningens förslag beträffande STIM erhöll emellertid ett blandat mottagande hos remissinstanserna, och någon förändring av gällande ordning var, såvitt utskottet då hade sig bekant, inte aktuell. Utskottet kunde för sin del inte finna några bärande skäl för att förorda ett minskat statligt engagemang i STIM. Tvärtom ansåg utskottet att den marknadsdominans som följer med STIM:s verksamhet på området motiverade offentlig insyn med en fortlöpande och tillförlitlig granskning av verksamheten. Det faktum att STIM också tillämpar internationella konventionsförpliktelser gör, enligt vad utskottet anförde, inte en statlig insyn i verksamheten genom styrelserepresentation mindre motiverad. Då aktuella motioner avstyrktes och riksdagen följde utskottet.

Utskottet har inte ändrat sin inställning beträffande frågan om regeringens utseende av styrelserepresentanter i STIM och avstyrker yrkande 2 i motion L805.

Arenarätt (droit de stade)

I upphovsrättslagen finns, som tidigare redovisats, bestämmelser om skydd för vissa prestationer som, även om de inte kan betecknas som litterära eller konstnärliga verk, har ett visst samband med sådan verksamhet och påkallar skydd efter liknande principer som gäller för upphovsrätten. Sådana s.k. närstående rättigheter ger musiker, sångare, skådespelare och andra utövande konstnärer ett rättsligt skydd då de framför litterära eller konstnärliga verk.

Bestämmelserna, som återfinns i 45 § upphovsrättslagen, gäller endast utövande konstnärer som framför litterära eller konstnärliga verk, exempelvis reciterar en dikt, spelar ett musikstycke på ett instrument eller agerar i en spelfilm. Framförandet måste sålunda avse ett verk, men det är utan betydelse om detta åtnjuter skydd eller inte. Skyddet omfattar däremot inte imitatorer, akrobater, cirkus- eller varietéartister och inte heller idrottsutövare.

I motion L804 av Ingvar Svensson (kd) påpekas att arrangörer av idrotts- evenemang saknar ett upphovsrättsligt skydd för den information som kringgärdar arrangemangen. Motionären vill därför se en utredning av möjligheten att införa ett sådant skydd, en s.k. arenarättighet, exempelvis för sändningsrättigheterna till vissa idrottsevenemang. I motionen yrkas ett tillkännagivande med denna innebörd.

Inom vissa utländska rättsordningar finns ett skydd även för framföranden som inte avser litterära eller konstnärliga verk. Ett sådant skydd, en s.k. droit de stade (arenarätt), förbjuder oauktoriserad fixering och överföring av exempelvis sportprestationer (se H. Olsson, Upphovsrättslagstiftningen. En kommentar, 1996, s. 258, samt M. Koktvedgaard och M. Levin, Lärobok i immaterialrätt, 1993, s. 59). I Sverige har vid olika tillfällen diskuterats huruvida man borde utvidga skyddet på sätt som skett på vissa håll i utlandet. Vid upphovsrättslagens tillkomst ansågs emellertid ett sådant skydd inte lämpligt (se NJA II 1961 s. 300 respektive 304), och i samband med 1986 års lagstiftning om en förstärkning av skyddet för de närstående rättigheterna (prop. 1985/86:79, bet. LU32) hänvisades till att artister och andra utövare som saknar upphovsrättsligt skydd i allmänhet kontraktsvägen kan skaffa sig garantier mot att obehöriga upptagningar sker av deras prestationer.

Enligt utskottets mening har varken i motionen eller annorledes framförts några bärande skäl för att man i nuläget i Sverige skall överväga införande av ett nytt immaterialrättsligt skydd i enlighet med motionärens önskemål. De antaganden som gjordes år 1986 om möjligheterna för utövare som saknar upphovsrättsligt skydd att avtalsvägen få till stånd garantier mot obehöriga upptagningar var, såvitt utskottet kan bedöma, riktiga. Utskottet har inte heller funnit att frågan om droit de stade är aktuell inom EU eller i något annat internationellt sammanhang. Motion L804 bör därför, enligt utskottets mening, inte föranleda någon ytterligare riksdagens åtgärd. Motionen avstyrks.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *skyddet för immateriella rättigheter*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:L802 yrkandena 1 och 2 samt 1999/2000:T210 yrkande 52,
2. beträffande *översättning av patentansökningar*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:L807,
3. beträffande *bruksmodellskydd*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:L801, 1999/2000:L808 yrkande 2, 1999/2000:N273 yrkande 2 och 1999/2000:N384 yrkande 13,
res. 1 (m, kd, c, fp)
4. beträffande *svensk patentdatabas*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:L808 yrkande 1,
res. 2 (c)
5. beträffande *biotekniska uppfinningar*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:L803 yrkandena 1 och 2, 1999/2000:U512 yrkande 17, 1999/2000:MJ222 yrkande 14, 1999/2000:MJ513 yrkande 12 samt 1999/2000:N382 yrkande 9,
res. 3 (v, kd, c)
6. beträffande *upphovsrätten i informationssamhället*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:T210 yrkande 51 och 1999/2000:T717 yrkande 18,
7. beträffande *kopiering för enskilt bruk*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:L806 yrkandena 1 och 2 samt 1999/2000:Kr317 yrkande 8,
res. 4 (m, kd, fp)
8. beträffande *offentliga framföranden*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:L805 yrkande 1,
res. 5 (c)
9. beträffande *STIM*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:L805 yrkande 2,
res. 6 (m, kd, c, fp)
10. beträffande *arenarätt*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:L804.

På lagutskottets vägnar

Tanja Linderborg

I beslutet har deltagit: Tanja Linderborg (v), Rolf Åbjörnsson (kd), Marianne Carlström (s), Stig Rindborg (m), Karin Olsson (s), Henrik S Järrel (m), Nikos Papadopoulos (s), Elizabeth Nyström (m), Marina Pettersson (s), Christina Nenes (s), Tasso Stafilidis (v), Kjell Eldensjö (kd), Berit Adolfsson (m), Anders Berglöv (s), Viviann Gerdin (c), Ana Maria Narti (fp) och Raimo Pärssinen (s).

Reservationer

1. Bruksmodellskydd (mom. 3)

Rolf Åbjörnsson (kd), Stig Rindborg (m), Henrik S Järrel (m), Elizabeth Nyström (m), Kjell Eldensjö (kd), Berit Adolfsson (m), Viviann Gerdin (c) och Ana Maria Narti (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 9 börjar med ”När utskottet” och slutar med ”yrkande 2” bort ha följande lydelse:

Som redovisats tidigare finns ett bruksmodellskydd i de flesta andra europeiska länder. Enligt utskottets mening är det angeläget, särskilt från de små och medelstora företagens utgångspunkter, att man också i Sverige får till stånd ett enklare skydd än patent för vissa uppfinningar.

När utskottet förra våren behandlade motionsyrkanden med samma inriktning som de nu aktuella (bet. 1998/99:LU14) hänvisade utskottet till pågående arbete inom EU och fann det inte påkallat med några särskilda åtgärder från riksdagens sida. De då aktuella motionerna avstyrktes. När nu motionsyrkanden med samma inriktning aktualiseras vill utskottet för sin del stryka under angelägenheten av att man från den svenska regeringens sida verkar för dels att arbetet inom EU påskyndas, dels att EG-direktivet får en sådan utformning att bruksmodellskyddet blir ett effektivt och ett i praktiken användbart immaterialrättsligt institut för små och medelstora företag.

Vad utskottet sålunda anfört, med anledning av motionerna L801, L808 yrkande 2, N273 yrkande 2 och N384 yrkande 13, bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *bruksmodellskydd*

att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:L801, 1999/2000:L808 yrkande 2, 1999/2000:N273 yrkande 2 och 1999/2000:N384 yrkande 13 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Viviann Gerdin (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 10 börjar med ”Mot bakgrund” och slutar med ”Motionsyrkandet avstyrks” bort ha följande lydelse:

Utskottet är ense med motionären om att PRV:s arbete med utvecklingen inom IT-området bör ha hög prioritet. Arbetet med en fullständig svensk patentdatabas bör, enligt utskottets mening, påskyndas i syfte att snarast möjligt få till stånd ett system med möjligheter till fritextsökning som kan göra hela det svenska patentunderlaget tillgängligt för innovatörerna.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen, med bifall till motion L808 yrkande 1, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *svensk patentdatabas*
att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:L808 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Biotekniska uppfinningar (mom. 5)

Tanja Linderborg (v), Rolf Åbjörnsson (kd), Tasso Stafilidis (v), Kjell Eldensjö (kd) och Viviann Gerdin (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 12 börjar med ”På utskottets” och på s. 13 slutar med ”yrkande 17” bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening finns det på goda grunder skäl att ifrågasätta rätten att patentera och äga livsformer. Detta är i grunden en fråga om etik och om praktiskt ansvar. Patentsystemet är nämligen inte lämpat för det levande området, då det bidrar till osunda maktförhållanden och riskerar att bli en hämsko för teknikens positiva utveckling. Livspatent kan sålunda fördröja snarare än gynna vetenskapliga framsteg, eftersom det fria utbytet inom forskarvärlden härigenom hindras. En ordning med rätt till patent på livsformer innebär också, enligt utskottets mening, ett hot mot viktiga delar av den biologiska mångfalden och mot kulturarvet. En följd av EG-direktivet om patent på livsformer är att den gentekniska växtförädlingen gynnas ekonomiskt framför traditionell växtförädling.

De nationella reglerna och de internationella överenskommelserna på ifrågavarande område bör mot den nu angivna bakgrunden ses över med inriktningen att det inte skall vara möjligt att ta patent på och äga livsformer. Som ett första steg bör Sverige verka för att direktivet om patent på biotekniska uppfinningar rivs upp, t.ex. genom att stödja Nederländernas talan vid EG-domstolen. Vidare bör Sverige verka internationellt, såväl inom EU som inom Europeiska patentorganisationen (EPO) och Världshandelsorganisationen (WTO), för att motverka patent på livsformer. Det finns också all anledning att försöka få till stånd en konvention som förbjuder patenträtt på livsformer.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen, med bifall till motionerna L803 yrkandena 1 och 2, MJ513 yrkande 12, MJ222 yrkande 14, N382 yrkande 9 samt U512 yrkande 17, som sin mening ge regeringen till känna.

5. beträffande *biotekniska uppfinningar*

att riksdagen med bifall till motionerna 1999/2000:L803 yrkandena 1 och 2, 1999/2000:U512 yrkande 17, 1999/2000:MJ222 yrkande 14, 1999/2000:MJ513 yrkande 12 samt 1999/2000:N382 yrkande 9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Kopiering för enskilt bruk (mom. 7)

Rolf Åbjörnsson (kd), Stig Rindborg (m), Henrik S Järrel (m), Elizabeth Nyström (m), Kjell Eldensjö (kd), Berit Adolfsson (m) och Ana Maria Narti (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 18 börjar med ”Mot bakgrund” och på s. 19 slutar med ”Motionsyrkandena avstyrks” bort ha följande lydelse:

Motionärerna i motion L806 pekar, enligt utskottets mening, på ett viktigt tilltagande upphovsrättsligt problem. Mycket talar nämligen för att den inskränkning i upphovsrätten som anges i 12 § upphovsrättslagen åberopats för mångfaldiganden som många gånger ligger utanför det egentliga privatlivets sfär. Den tekniska utveckling som skett sedan upphovsrättslagens tillkomst har bidragit här till genom att radikalt ändra förutsättningarna för framställning av exemplar för enskilt bruk

Särskilt svåra konsekvenser får kopieringen inom utbildningssektorn, där studenter i allt högre grad väljer att kopiera sin kurslitteratur i stället för att köpa den. På sikt kan tillgången på kvalificerad akademisk litteratur vara hotad. Lärare och sakkunniga måste få rimlig ersättning för sitt arbete med författandet av kurslitteratur. I annat fall skrivs inga läroböcker, och ingen kurslitteratur kommer att finnas till hands. Om läroböcker inte säljs i tillräckliga upplagor kommer förlagen inte längre att kunna tillhandahålla kurslitteratur i tillräcklig omfattning.

Utskottet ser med allvar på utvecklingen. Trots detta är utskottet inte berett att inom ramen för förevarande ärende förorda förslag till lagändringar, även om utskottet delar motionärernas uppfattning att lagen är otydlig vad gäller frågan om i vilken utsträckning litteratur kan kopieras. I frågan om vilka lagändringar som bör komma till stånd bör riksdagen, enligt utskottets mening, nu i första hand avvakta vad det pågående arbetet inom EU med direktivet om upphovsrätten i informationssamhället kan leda till.

Däremot anser utskottet, i likhet med motionärerna, att det är angeläget med en kartläggning dels av omfattningen av den otillåtna kopieringen, dels av vilka konsekvenser som denna för med sig. Resultatet av en sådan kartläggning kan sedan läggas till grund för en bedömning av vilka lagstiftningsåtgärder som kan vara påkallade. Det bör ankomma på regeringen att omgående föranstalta om en sådan kartläggning och sedan i lämpligt sammanhang redovisa resultatet för riksdagen.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen, med bifall till motion L806 yrkande 1, som sin mening ge regeringen till känna. Ställningstagandet innebär att utskottet avstyrker bifall till yrkande 2 i samma motion.

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *kopiering för enskilt bruk*

att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:L806 yrkande 1 samt med avslag på motionerna 1999/2000:L806 yrkande 2 och 1999/2000:Kr317 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Offentliga framföranden (mom. 8)

Viviann Gerdin (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 20 börjar med ”Utskottet har” och slutar med ”yrkande 1” bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning om värdet av det arbete som på ideell basis bedrivs av olika föreningar och studieförbund när det gäller att ge musikkulturen en vidare spridning. Mot den bakgrunden ter sig, som motionärerna påpekar, upphovsmännens krav på ersättning för olika musikarrangemang som anordnas av organisationerna ofta både onödiga och orimliga. I stället framstår det, enligt utskottets mening, som rimligt att nu införa en lagstadgad inskränkning i upphovsrätten som avser ideella organisationers och studieförbunds olika arrangemang. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag i enlighet härmed.

Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen, med bifall till motion L805 yrkande 1, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *offentliga framföranden*

att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:L805 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. STIM (mom. 9)

Rolf Åbjörnsson (kd), Stig Rindborg (m), Henrik S Järrel (m), Elizabeth Nyström (m), Kjell Eldensjö (kd), Berit Adolfsson (m), Viviann Gerdin (c) och Ana Maria Narti (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 20 börjar med ”När ett” och på s. 21 slutar med ”motion L805” bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning om att det statliga engagemanget i STIM:s styrelse rimmar illa med den hårdnande attityd som STIM på senare tid intagit i förhållande till de ideella organisationerna. Upphovsrättsorganisationerna är dessutom numera så välorganiserade och finansiellt starka att det inte längre finns någon egentlig anledning för staten att vara engagerad i verksamheten. Det kan till och med ifrågasättas om inte statens starka roll i STIM ger föreningen en alltför tydlig myndighetskaraktär. Enligt utskottets mening skulle mot denna bakgrund en lämpligare ordning vara att regeringen avstår från att utse ledamöter i STIM:s styrelse.

Vad utskottet nu anfört i fråga om regeringens utseende av styrelserepresentanter i STIM bör riksdagen, med bifall till motion L805 yrkande 2, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *STIM*

att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:L805 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Särskilda yttranden

1. Skyddet för immateriella rättigheter

Stig Rindborg, Henrik S Järrel, Elizabeth Nyström och Berit Adolfsson (alla m) anför:

Vi delar de synpunkter som förts fram i motion L802 om att den lagstiftning som finns och som är avsedd att skydda upphovsmännen är svårtillämpad, och att det är svårt för upphovsmännen att få sina verk skyddade mot exempelvis plagiering. Enligt vår mening kan effektiviteten i den nuvarande lagstiftningen ifrågasättas. Vi har emellertid slutligen stannat för att inte reservera oss till förmån för de motioner som tar upp frågor om förstärkningar av det immaterialrättsliga skyddet. Från vårt håll vill vi i stället avvakta och se vad EG-kommissionens grönbok om bl.a. pirattillverkning på den inre marknaden kan leda till.

2. Biotekniska uppfinningar

Stig Rindborg (m), Henrik S Järrel (m), Elizabeth Nyström (m), Berit Adolfsson (m) och Ana Maria Narti (fp) anför:

Biogenetiken är en av nutidens viktigaste arenor för förnyelse och framsteg. Vi vet i dag att de uppfinningar och innovationer som ledde till de elektroniska kommunikationernas födelse redan har blivit en hävstång för omdaning över jordklotet. Biogenetiken betraktas av många tänkare som en ännu viktigare motor för utveckling.

Det är därför av yttersta vikt att den politiska debatten inte på något sätt ger näring till obefogad misstro för forskarnas vardagliga arbete och inte sprider skräck för den industri som växer ur denna nya kunskap. Sverige har under lång tid erhållit en särskilt stark ställning i forskning knuten till medicinsk vetenskap och läkemedelsproduktion; för landet är det avgörande att denna skapande tradition inte försvagas nu, när de mycket rika amerikanska forskningscentrumen redan investerar astronomiska belopp i biogenetiken. Klimatet i vilket den nya kunskapen diskuteras och planeras kan bli livsviktigt för landets framtid.

Därför vill vi påpeka att uttrycket ”patent på liv” är för otydligt och för grovt för att tillfredsställa nutidens behov av rationell debatt angående den nya vetenskapens etiska gränser. Också den redan existerande och av alla

erkända växtförädlingsrätten är en form av patent på liv och ingen har hittills kommit på tanken att förbjuda den.

Vi vill också understryka att noggrant övervägda insatser görs inom Europeiska unionen i syfte att fastställa etiska regler för biogenetiken, regler som grundas på respekt för den mänskliga värdigheten. Att i detta sammanhang måla upp skräckinjagande bilder av forskare och företag som enligt vissa uttalanden hotar bidra till mänsklighetens och naturens undergång är antingen uttryck för en vidskeplig rädsla för nyvunna kunskapsrön eller resultat av kallt kalkylerad populism.

Gränsdragningen för patenträttens omfattning på det biotekniska området definieras och omdefinieras ständigt bl.a. i Europeiska unionens ställningstaganden. Kunskap om människans och djurens existerande och levande mikrostrukturer bör inte patenteras. Patent på detta område skulle ge upphov till hinder för den fria forskningen och underlätta ohederlig konkurrens. Men att förbjuda patent på all tillämpning av biogenetiska uppfinningar betyder ingenting annat än att frånta forskningen alla investeringar som kommer från det privata näringslivet. Detta skulle utan tvekan leda till ödesdigra resultat, eftersom enbart offentlig subventionering inte kan bära de stora kostnader som biogenetikens frammarsch kräver.

Sammanfattning.....	1
Motionerna	1
Utskottet	3
Skyddet för immateriella rättigheter	3
Patent	6
Biotekniska uppfinningar	10
Upphovsrätten i informationssamhället	13
Inskränkningar i upphovsrätten.....	18
Arenarätt (droit de stade)	21
Hemställan	22
Reservationer.....	23
1. Bruksmodellskydd (m, kd, c, fp).....	23
2. Svensk patentdatabas (c).....	24
3. Biotekniska uppfinningar (v, kd, c).....	24
4. Kopiering för enskilt bruk (m, kd, fp).....	25
5. Offentliga framföranden (c)	26
6. STIM (m, kd, c, fp)	26
Särskilda yttranden	27
1. Skyddet för immateriella rättigheter	27
2. Biotekniska uppfinningar.....	27